

مطالعه پدیدارشناسانه معیارهای دانشجویان در انتخاب استاد راهنمای پایان نامه (مورد مطالعه: دانشگاه آزاد اسلامی واحد بجنورد)

جواد اسدی^۱

بهرنگ اسماعیلی شاد^۲

تاریخ دریافت: ۹۷/۱۲/۲۹

تاریخ پذیرش: ۹۸/۰۳/۳۰

چکیده

هدف از انجام پژوهش حاضر، مطالعه معیارهای انتخاب استاد راهنما از نظر دانشجویان تحصیلات تکمیلی می‌باشد. پژوهش از لحاظ هدف، کاربردی و به شیوه توصیفی انجام شد. پژوهش با رویکرد پدیدارشناسانه و کمی-کیفی در ۲ مرحله انجام شد. جامعه آماری شامل ۶۷۳ نفر از دانشجویان کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد بجنورد بود که بر اساس فرمول کوکران ۲۵۴ نفر به عنوان نمونه با روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای نسبی انتخاب شدند. پرسشنامه محقق ساخته و بر مبنای رویکرد پدیدارشناسانه بر اساس مصاحبه با جامعه آماری با ۱۱ معیار و ۲۴ زیرمقیاس طراحی شد. بر اساس تحلیل داده‌ها با استفاده از آزمون فریدمن در نرم افزار spss 21 دانشجویان بیشترین اهمیت را به آگاهی و کمترین آن را به نفوذ داده‌اند. همچنین دانشجویان دختر بیشترین اهمیت را به تعهد و کمترین آن را به نفوذ داده‌اند و دانشجویان پسر، بیشترین اهمیت را به آگاهی و کمترین اهمیت را به موقعیت داده‌اند.

کلیدواژه‌ها: استاد راهنما، پایان نامه، دانشجویان تحصیلات تکمیلی

۱. کارشناسی ارشد گروه علوم تربیتی، واحد بجنورد، دانشگاه آزاد اسلامی، بجنورد، ایران

۲. استادیار گروه علوم تربیتی، واحد بجنورد، دانشگاه آزاد اسلامی، بجنورد، ایران (نویسنده مسئول) (esmaeili@bojnourdiau.ac.ir)

مقدمه

دانشگاه و مؤسسه‌های آموزش عالی، محور اصلی تولید علم از طریق دانش و پژوهش می‌باشند. آنها به عنوان شاخص‌ترین نهادهای علمی که به امر پرورش کارشناسان و متخصصان مشغولند، موتور محرکه و مغز متفکر جامعه بوده و سکاندار حرکت به سمت توسعه و پیشرفت در گستره‌ی پردامنه‌ی جهان به شمار می‌آیند (بزرگ و خاکباز، ۱۳۹۲). یکی از مهمترین و حساسترین وظایف دانشگاه‌ها در قبال دانشجویان به بلوغ رساندن علمی آنها است (لنکستر و مایلیا^۱، ۲۰۱۲). براین اساس دانشگاه‌های نسل دوم و سوم بیش از پیش به پژوهش روی آورده اند و تاکید دارند. پژوهش یکی از زمینه‌هایی است که بستر تعاملات را بین گروه‌های آموزشی، استادان و دانشجویان فراهم می‌کند، زیرا موجب درگیر شدن دانشجویان و اساتید در کار پژوهشی مشترک و به وجود آمدن فرایند نظارت پژوهشی می‌گردد که فرایندی تسهیل کننده و مستلزم انجام فعالیت‌های پژوهشی مقرر توسط دانشجو و هدایت وی توسط استاد راهنماست. این فرایند در نهایت منجر به کسب یک مدرک رسمی دانشگاهی توسط دانشجو می‌شود (لی^۲، ۲۰۰۹)؛ در این میان، چگونگی انتخاب موضوع پایان نامه و استاد راهنما از سوی دانشجویان از اهمیت به‌سزایی برخوردار است، چرا که اولین قدم در انجام پایان نامه به حساب می‌آید (درخشانفر و همکاران، ۱۳۹۱: ۵۰). دانشجویان در دوره کارشناسی ارشد نیازمند هدایت صحیح و مناسب استادان راهنما در نگارش پایان نامه‌های خود هستند چرا که نگارش پایان نامه‌های دانشجویان کارشناسی ارشد، اولین فعالیت پژوهشی مستقل و مدون آنها به شمار می‌رود و باید زیر نظر یک استاد راهنما که در زمینه رشته تحصیلی دانشجو تخصص دارد انجام شود (رضاییان، ۱۳۸۹). راهنمایی در عرصه نگارش پایان نامه دانشجویی به مجموعه فعالیت‌هایی آموزشی اطلاق می‌شود که در آن استاد راهنما، دانشجو را در غلبه بر مشکلات پژوهشی یاری می‌رساند (سوسیاتی^۳، ۲۰۱۱). انتخاب استاد راهنما در دوره پژوهشی و تأثیر آن بر ارزش‌گذاری ترجیحی بر موضوعات و عناوین رساله‌ها و جایگاهی که این موضوع در برنامه درسی مراکز آموزشی دارد، یکی از موضوعاتی است که می‌توان در برنامه درسی دانشگاه‌ها به آن اشاره کرد (مهرمحمدی، ۱۳۹۳). در این میان عوامل مؤثر بر انتخاب استادان راهنما و پیامدهای حاصل از انتخاب استاد راهنما برای دانشجویان به ویژه دانشجویان کارشناسی ارشد، یکی از مهمترین و حساس‌ترین بخش‌های تدوین مناسب و کارای پایان نامه و یکی از حساس‌ترین جنبه‌های پژوهش محور دوره کارشناسی ارشد به شمار می‌رود (ایست و همکاران^۴، ۲۰۱۲). ری^۵ (۲۰۰۷) معتقد است انتخاب استاد راهنمای

^۱ . Lancaster & Milia

^۲ . Lee

^۳ . Suciati

^۴ . East, Bitchener & Basturkmen

^۵ .Ray

خوب و متخصص یکی از اصلی ترین عوامل در تعیین میزان هماهنگی پژوهشی بین استاد راهنما و دانشجو است. مک آلپین و وایز (۲۰۰۰) معتقدند که نگارش پایان نامه‌های دانشجویان کارشناسی ارشد به دلیل اولین فعالیت پژوهشی مستقل و مدون آنها، باید زیر نظر یک استاد راهنمای خوب که در زمینه رشته تحصیلی دانشجو تخصص دارد، انجام شود فلذا انتخاب یک استاد راهنمای خوب که از ویژگیهای بارزی برخوردار باشد یکی از مهم ترین و حساس ترین جنبه‌های پژوهش محور در تحصیلات تکمیلی است. Finn (۲۰۰۵) بیان می‌دارد که انتخاب استاد راهنما توسط دانشجویان تحصیلات تکمیلی به عنوان مهم ترین انتخاب تحصیلی آنها به شمار می‌رود.

گاهی اوقات دانشجویان در انتخاب استادان به شاخص هایی توجه می‌کنند و مواردی را مدنظر قرار می‌دهند که به صورت پنهانی بر دوره پژوهشی آنها تأثیر می‌گذارد. برجسته نمودن برخی ویژگی‌های استادان توسط دانشجویان به نوعی ارزش خاصی را به این دوره تحصیلی داده و ناخواسته به اهمیت این دوره افزوده است (ریاطی و همکاران، ۱۳۹۳: ۴۴۳). بیشتر دانشجویان در هنگام انتخاب استاد راهنمای پایان نامه خود معمولاً تنها به یک معیار مانند تخصص در حوزه تحقیق بسنده می‌کنند و معمولاً این امر نیز بصورت ذهنی انجام می‌شود (آرمسترانگ و همکاران^۱، ۲۰۰۴)؛ این امر موجب شده است که مشکلات متعددی از قبیل تکمیل با کیفیت پایین (برنت^۲، ۱۹۹۹)، و یا تکمیل با تأخیر پایان نامه‌ها در فعالیت مرتبط با پایان نامه‌های دانشجویان سطح کارشناسی ارشد و دکترا مشاهده شود (گارسیا و همکاران^۳، ۱۹۸۸). پژوهشگران بیان می‌دارند که رابطه بین استاد راهنما و دانشجو یکی از مهم ترین جنبه‌های دوره‌های پژوهش محور در تحصیلات تکمیلی است (شیربگی و کاوه‌ای، ۱۳۹۱: ۲). براساس دیدگاه برنت (۱۹۹۹) یک استاد راهنمای کارآمد، روابط خود با دانشجویان را به موازات پیشرفت کار پایان نامه به شیوه‌های مختلفی طراحی و تعدیل می‌کند. به عقیده وی، نظارت پژوهشی در سطح اول و در مراحل ابتدایی کار مستلزم تلاش و پیگیری مداوم کار توسط استاد راهنما است. در سطح دوم، استاد راهنما دانشجو را تحت نظارت قرار می‌دهد اما او را آزاد می‌گذارد تا با استقلال بیشتری فعالیت کند و در سطح سوم که مرحله پایانی نگارش پایان نامه است، استاد راهنما همانند سطح نخست، زمان و تلاش بسیاری را صرف می‌کند تا گزارش کار به درستی و مطابق معیارهای علمی تکمیل شود.

امروزه به علت افزایش نرخ نام نویسی در تحصیلات تکمیلی و تلاش روزافزون دانشگاه‌ها برای به دست آوردن کارایی بیشتر - و جذب حداکثری دانشجوی تحصیلات تکمیلی در یک بازار رقابتی-

1. Macalpine & Weiss

2. Finn

3. Armstrong et al

4. Burnett

5. Garcia et al

، ماهیت راهنمایی تحقیق نیز تغییر پیدا کرده است. به نظر می رسد استادان نیز تعداد دانشجویان تحت راهنمایی خود را افزایش می دهند اما دامنه معلومات آنان در حیطه های خاصی رو به کاهش می گذارد. افزون بر این، زمان موجود برای تخصیص به هر دانشجو محدودتر می شود. در نتیجه تغییر ماهیت تحقیق، لزوماً تغییراتی نیز در روابط بین استاد و دانشجو رخ می دهد (شیربگی و کاوه ای، ۱۳۹۱: ۵). با عنایت به موارد فوق الذکر، دانشگاه آزاد اسلامی واحد بجنورد نیز به عنوان یکی از سازمان های آموزش عالی که به تربیت دانشجویان تحصیلات تکمیلی می پردازد، نیازمند بررسی و شناسایی معیارهای انتخاب استاد راهنما توسط دانشجویان می باشد تا بتواند با شناسایی این معیارها در جهت توانمند سازی استادان راهنما، افزایش کیفیت پایان نامه ها و رضایت دانشجویان، برنامه ریزی نماید. بنابراین در این مطالعه تلاش شده است تا ابتدا با استفاده از ادبیات تحقیق و همچنین بررسی های میدانی، مهمترین ویژگیها و معیارهای مطلوب انتخاب استاد راهنما شناسایی شده، سپس تلاش شده تا مهمترین معیارها غربال شوند. این پژوهش به دنبال پاسخگویی به این پرسش است که معیارهای دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بجنورد در انتخاب استاد راهنما چیست؟

برخی پژوهش های انجام شده در این رابطه عبارتند از:

تحقیق اسدی و همکاران (۱۳۹۶) نشان داد که قدرت و نفوذ استاد راهنما در سازمانها، پیشنهاد دوستان و دانشجویان سال بالایی، دانش، شهرت و اعتبار استاد راهنما، ویژگی های رفتاری و شخصیتی، دسترسی به استاد راهنما و ارتباط مجازی از عامل های موثر بر انتخاب استاد راهنما توسط دانشجویان بودند. یافته های سعیدی و همکاران (۱۳۹۵) نشان داد ویژگی های یک استاد راهنمای خوب شامل ۱) نشانگرهای رفتاری استاد راهنما؛ ۲) رابطه نظارتی استاد راهنما و دانشجو؛ ۳) رابطه تعاملی استاد راهنما و دانشجو؛ ۴) اخلاق حرفه ای آموزشی استاد راهنما؛ ۵) ویژگی های رفتاری استاد راهنما؛ و ۶) تخصص استاد راهنما است.

جمشیدی (۱۳۹۵) نشان داد عوامل موثر بر انتخاب استاد راهنما از منظر دانشجویان کارشناسی ارشد در هفت مقوله اصلی جای میگیرند که عبارتند از: ۱. تصویری که نسبت به پایان نامه و شرایط آموزشی دارند. ۲. ادراکی که از طریق کانالهای شناختی کسب می کنند. ۳. تصویری که از تواناییها و ویژگیهای استاد راهنما دارند. ۴. تصویری که نسبت به رشته تحصیلی خود دارند. ۵. تصویری که نسبت به شرایط اقتصادی، فرهنگی، سیاسی کشور دارند. ۶. ادراکی که تحت تاثیر رفتارهای اجتماعی دارند. ۷. تصویری که نسبت به خود و آینده خود دارند.

رضایی نور و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهش خود نشان دادند که در خصوص انتخاب استاد راهنما و همکار پژوهشی، فعالیتهای پژوهشی، آموزشی، فرهنگی و تربیتی و اجرایی در اولویت هستند. نتایج پژوهش یعقوبی و همکاران (۱۳۹۵) نشان داد که معیارهای دانش آموختگان در انتخاب استاد راهنما

در شش عامل سطح سواد استاد و میزان همکاری، حس تعهد و حمایتی استاد از دانشجو، سابقه پژوهشی، ویژگی شخصیتی و نحوه برخورد با دانشجو، توانایی شناسایی افراد متخصص و رتبه علمی یا پست اجرایی خلاصه شدند. نتایج تحقیق عباسی و دهقانی (۱۳۹۴) نشان داد که تعاملات و ارتباطات بین استاد راهنما و دانشجو در دوران انجام تحقیق و پایان نامه بر رابطه‌ی بین استاد و دانشجو ۸/۶۳ درصد تاثیر دارد. تحقیق محمدی و محمودی (۱۳۹۴) نشان داد زیر شاخص تعداد مقالات منتشر شده داخلی و خارجی استاد، سطح تسلط استاد زبان انگلیسی و تسلط استاد مباحث روش تحقیق به ترتیب دارای بالاترین وزن و اهمیت می‌باشند.

یافته‌های کمالی و عبدالله پور چناری (۱۳۹۴) بیانگر این است که ویژگی‌های استاد خوب در پنج مقوله (۱) توانمندی پژوهشی، (۲) توانمندی آموزشی و تدریس، (۳) نظارت و ارزشیابی دانشجویان، (۴) اخلاق و رفتار و (۵) پایبندی به مقررات آموزشی دسته بندی می‌شوند.

نتایج محمدی و همکاران (۱۳۹۴) نشان داد که در حیطه معیارهای علمی انتخاب موضوع پژوهش، میانگین کل (۴/۰۲) بوده است که گویند قابلیت تبدیل موضوع به مقاله در مجلات معتبر مهمترین گویند بوده است و در حیطه معیار شخصیتی انتخاب موضوع پژوهش، میانگین کل (۴/۲۱) بوده است که مهمترین معیار از نظر دانشجویان، علاقه شخصی به موضوع پژوهش بوده است. در مورد عوامل دموگرافیک (جنسیت، رشته تحصیلی، نیمسال تحصیلی و معدل) در معیار شخصیتی انتخاب موضوع پژوهش نیز دانشجویان مرد بیش از دانشجویان زن به این معیارها توجه داشته‌اند. نتایج تحلیل واریانس نشان داد در موارد دیگر تفاوت معنی داری بین عوامل دموگرافیک وجود نداشت.

حسینی (۱۳۹۴) در پایان نامه‌ی خود با عنوان «هنجارهای حاکم بر فرآیند انتخاب استاد راهنمای پایان‌نامه (تجارب زیسته دانشجویان دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی فردوسی مشهد)» نشان داد که معیارهای انتخاب استاد راهنما در قالب ۵ مقوله کلی: معیارهای اخلاقی (توجه به انضباط، عدالت، انصاف، انگیزه، اعتماد، انتقادپذیری، خوش برخورد بودن، مسئولیت پذیری و صبوری استاد راهنما)، معیارهای سیاسی (شامل توجه به شهرت، جایگاه سازمانی و جایگاه اجتماعی استاد)، معیارهای آکادمیک (توجه به تخصص، تجربه، سبک نظارت و به روز بودن)، معیارهای اهمال کارانه (توجه به راحت طلبی، سرعت و جنسیت استاد راهنما) و معیارهای مبتنی بر محدودیت‌ها (توجه به اجبار از سوی گروه، اعضای هیئت علمی و یا مواجهه با نظام بوروکراتیک) قرار گرفتند. تجربیات دانشجویان از تعامل با استادان و رفتار واقعی‌شان در گروه آموزشی، قوانین و رویه‌های موجود در ساختار سازمانی دانشکده و فرهنگ رشته‌ای حاکم بر گروه‌های آموزشی باعث ایجاد الگوهایی نسل به نسل و به صورت غیررسمی منتقل کرده و الگوهای رفتار غیرآکادمیک دانشجویان در انتخاب استاد راهنما را سبب می‌شوند.

نتایج بدست آمده از تحقیق توکلی و همکاران (۱۳۹۳) نشان می دهد که معیار مشارکت استاد راهنما در حین انجام تحقیق (داشتن زمان کافی برای دانشجو و میزان در دسترس بودن استاد) به عنوان مهمترین معیار انتخاب استاد راهنما لحاظ شده است. معیارهای دانش تخصصی استاد راهنما در حوزه مد نظر دانشجو (برای مثال تعداد پایان نامه های راهنمایی شده در حوزه مدنظر)، شبکه ارتباط اجتماعی (رابطه استاد با سایر اساتید دانشکده یا بیرون از آن و میزان نفوذ استاد در تصمیمگیری های دانشکده)، رزومه استاد (تعداد تالیفات، تعداد مقالات، میزان شهرت استاد در جامعه علمی و ...)، توانایی استاد راهنما در برقراری ارتباط میان دانشجو و صنعت و آداب معاشرت استاد راهنما (اخلاق و نحوه برخورد استاد راهنما با دانشجو و دیگران) در ادامه بعنوان مهم ترین معیارها ارزیابی گردیدند.

بنا بر یافته های آراسته و سعیدی (۱۳۹۳) برای عوامل مؤثر بر انتخاب استادان راهنما ۹ عامل معیارهای آکادمیک استاد، معیارهای غیر آکادمیک استاد، در دسترس بودن استاد و اختصاص زمان کافی برای راهنمایی، اعتبار و وجهه (شهرت) استاد، تسلط استاد بر روش شناسی پژوهش، ویژگی های رفتاری استاد، موقعیت شغلی و سازمانی استاد، نظارت مستمر استاد بر پروژه های تحقیقاتی و مطابقت داشتن علائق پژوهشی استاد و دانشجو تعیین گردید. دانشجویان به معیارهای آکادمیک و ویژگی های رفتاری استادان در انتخاب آنها به عنوان راهنما بیش از معیارهای غیر آکادمیک توجه داشتند.

نتایج تحقیق رباطی و همکاران (۱۳۹۳) نشان داد که عوامل پنهانی مانند ویژگی های اخلاقی و رفتاری استادان، مراتب شغلی و علمی، قوانین حاکم بر دانشگاه ها، آیین نامه ها و مقررات درون دانشگاهی، شبکه های غیر رسمی، محدودیتها و حمایت های احتمالی می تواند بر انتخاب استاد راهنما تأثیر گذار باشد. صفایی موحد و عطاران (۱۳۹۲) معیارهای انتخاب استاد راهنما را در پنج مقوله اصلی به شرح زیر طبقه بندی کردند: سبک نظارت پژوهشی، ویژگی های علمی اساتید، ویژگی های شخصیتی آنها، معیار های غیر آکادمیک، محدودیت.

نتایج حاصل از پژوهش بزرگ و خاکباز (۱۳۹۲) نشان می دهد که دانشجویان علوم تربیتی با آگاهی کامل و با شناخت قبلی از ویژگی های استاد راهنما، به مرحله انتخاب استاد راهنما گام می گذارند. این آشنایی قبلی با استاد و سبک تدریس او که از تعامل در کلاس درس حاصل شده است، مبنایی برای این انتخاب می شود.

بنا بر نتایج شیربگی و کاوه ای (۱۳۹۱) برای انتخاب استاد راهنما عوامل طرز برخورد و رفتار اجتماعی استاد با دانشجویان دارای بالاترین رتبه بودند. نتایج پژوهش درخشانفر و همکاران (۱۳۹۱) شایع ترین معیار انتخاب موضوع پایان نامه و استاد راهنما از طرف دانشجویان، به ترتیب "ساده بودن و زمان بر نبودن موضوع" و "همکاری استاد راهنما برای به فرجام رساندن پایان نامه" بود.

علاقه به تهیه ی پایان نامه، زمان انتخاب موضوع پایان نامه توسط دانشجویان و انتخاب موضوع توسط خود دانشجو از عوامل تأثیرگذار بر معیارهای انتخابی دانشجویان بود.

صفایی موحد و همکاران (۱۳۸۹) معیارهای انتخاب استاد راهنما را می توان در شش مقوله اصلی به شرح زیر طبقه بندی نمودند: ویژگیهای رفتاری استادان، موقعیت استادان، معیارهای آکادمیک، معیارهای غیرآکادمیک، میزان حمایت احتمالی و محدودیت ها. نتایج این پژوهش نشان داد که دانشجویان، این هنجارها را بیشتر از طریق مشاهده عملکرد استادان در کلاس درس و جلسات دفاع، و همچنین شبکه های غیررسمی، نظیر دانشجویان قدیمی تر کسب می کنند.

دوغان و بیکماز^۱ (۲۰۱۵) در پژوهش خود نشان دادند که ویژگی هایی که بیشتر از سوی دانشجو در مورد استاد راهنما مد نظر قرار می گیرد شامل ارائه بازخورد به فعالیت ها و تکالیف دانشجو در حین انجام فعالیت ها، اطلاعات جامع استاد در رابطه با روش ها و تکنیک های کارهای پژوهشی و تشویق دانشجو به انجام ندادن مطالعات علمی بیشتر است. میون پیو^۲ (۲۰۱۳) پنج مولفه استاد راهنما که در موفقیت دانشجو نقش دارد را ذکر می کند: مدیریت، پشتیبانی اداری، پشتیبانی فنی ویژه، حمایت معنوی در سطح وسیع و حمایت شخصی و عاطفی. شوارتز^۳ (۲۰۱۱) به پیامدهای رضایت از انتخاب استاد راهنما اشاره دارد و بر این باور است که پیامدهای رضایت از انتخاب درست استاد راهنما می تواند دانشجو را از لحاظ روحی و روانی در شرایط مثبت قرار داده و از او انتظار تولید دانش داشت. در پژوهشی که اریک کراس و عارف اسماعیل^۴ (۲۰۱۰) در رابطه با تجربه های دانشجویان دکتری از استاد راهنمای خود انجام داده اند به چهار مؤلفه اصلی مدیریت و رابطه های شخصی، زمان و محدودیت های دسترسی، سازگاری تحصیلی و انتظارها و چهار مؤلفه فرعی ویژگی های فردی استاد و دانشجو، سبک نگرش پایان نامه، دانشگاه محل تحصیل استاد و دانشجو و میزان مسئولیت پذیری استاد و دانشجو در ارتباط با عامل های مؤثر بر انتخاب استاد راهنما اشاره کرده و اظهار می دارند که بی تر دانشجویان در بحث عامل های مؤثر بر انتخاب استاد راهنما به درک روابط خود با استاد راهنما اهمیت داده و باور دارند دانشجو و استاد راهنما در آغاز کار باید انتظاراتی را از یکدیگر روشن ساخته، محدودیت های کاری را در نظر گرفته، سبک های نظارتی و تعاملی را معین کرده و نیز رفته رفته سازگاری و هماهنگی بین استاد راهنما و دانشجویان افزایش یابد.

¹ - Dogan & Bıkmaz

² - Mhunpiew

³ - Schwartz

⁴ - Eric Kraus & Arif Ismail

اتیک و یالجین^۱ (۲۰۱۰) در پژوهش خود ویژگیهای استاد راهنما را چنین برشمرده اند: ارزیابی و شناخت وضعیت تحصیلی دانشجو در گذشته و حال، کمک به دانشجو در انتخاب موضوع مناسب و همکاری در جهت تکمیل پروپوزال، همکاری مستمر با دانشجو در طول نگارش پایان نامه، شناخت استعدادها و تواناییهای بالقوه دانشجو و کمک به شکوفایی آن، حمایت عاطفی و روانی از دانشجو. مینهارد و همکاران^۲ (۲۰۰۹) در پژوهشی نشان دادند که ویژگی‌هایی مانند حمایت از اجرای کارهای پژوهشی و بحث‌های علمی در زمان مناسب و ارائه بازخورد و پشتیبانی، داشتن برخورد صمیمی و مهارت‌های ارتباطی و برخورد مناسب از ویژگی‌های انتخاب استاد راهنما است. داتا^۳ و همکاران (۲۰۰۹) در استفاده از روش‌های تصمیم‌گیری چند معیاره برای انتخاب استاد راهنما، بیان می‌کنند که انتخاب استاد راهنما یک تصمیم‌گیری چندمعیاره است که از فردی به فرد دیگر متفاوت است و هر دانشجو بنا بر اولویت‌های خود می‌تواند انتخاب‌های متفاوتی داشته باشد. ری^۴ (۲۰۰۷) بیان می‌دارد که در انتخاب استاد راهنما، عوامل اصلی تخصص وی، با برنامه بودن و نظم کاری استاد راهنما، تعهد و مسئولیت و عوامل فرعی قدرت و نفوذ استاد راهنما در گروه آموزشی و سازمان‌های مختلف تأثیر دارد. هایر^۵ (۲۰۰۶) نشان داد که رابطه خوب با استاد راهنما از قوی‌ترین و ماندگارترین روابطی است که هر دانشجو می‌تواند داشته باشد. در پژوهش ژائو و همکاران^۶ (۲۰۰۵) ذکر شده که دانشجویان با انگیزه بالا از استاد راهنمای متخصص و فعال استقبال می‌کنند و دانشجویان کم انگیزه به دنبال استاد راهنمای سهل‌گیر هستند. آرمسترانگ^۷ (۲۰۰۴) در پژوهش خود با عنوان بررسی معیارهای دانشجویان در انتخاب استاد راهنما نشان داد که از مهم‌ترین معیارهای دانشجویان در انتخاب استاد راهنما، احساس مسئولیت استاد، شهرت استاد در گروه، سطح سواد، اخلاق حرفه‌ای استاد و توانایی در اجرای کارهای پژوهشی است. دیگر پژوهشگران خارجی در تحقیقات خود، بطور کلی ویژگی‌هایی چون برخورداری از اخلاق حرفه‌ای آموزشی (کمپبل^۸، ۲۰۰۸)، تخصص در ابعاد گوناگون پایان‌نامه (پاول و گرین^۹، ۲۰۰۷)، کمک در انتخاب موضوع مناسب و کاربردی و کمک در تشکیل ساختار مناسب پایان‌نامه

1 . Atik & Yalcin

2 - Mainhard et al

3 . Datta

4 . Ray

5 - Hair

6 . Zhao, Golde & McCormick

7 - Armstrong et al

8 . Campbell

9 . Powell & Green

(جامیسون و گری^۱، ۲۰۰۶)، در دسترس بودن و تخصیص زمان کافی برای هدایت دانشجویان (تامپسون و همکاران^۲، ۲۰۰۵)، راهنمایی‌های مستمر و مداوم در مراحل نگارش و حمایت از دانشجو در مراحل پایانی پژوهش (ویسر^۳، ۲۰۰۵)، تعهد و مسئولیت (پالامو^۴، ۲۰۰۴)، رابطه تعاملی و نظارتی مناسب (گاتفیلد و آلپرت^۵، ۲۰۰۲)، برقراری جلسات منظم در طول مراحل نگارش، ایجاد انگیزش درونی حمایت روحی و روانی از دانشجویان (سوفار^۶، ۱۹۹۵) را در انتخاب استاد راهنما مؤثر می‌دانند.

روش شناسی

پژوهش از لحاظ هدف، کاربردی است. گردآوری داده‌ها در ۲ مرحله انجام شد. مرحله‌ی اول در چهارچوب رویکرد کیفی و با استفاده از روش پدیدارشناسی صورت گرفت و ابزار جمع آوری داده‌ها، مصاحبه‌های نیمه ساختار یافته بود. پس از مصاحبه با جامعه آماری بصورت نمونه‌ی در حد اشباع با ۱۵ نفر از دانشجویان کارشناسی ارشد، داده‌ها جمع آوری و کد گذاری گردید و در مرحله دوم به صورت پرسشنامه طراحی شد و در اختیار نمونه جهت اولویت بندی معیارها قرار گرفت. پرسشنامه طراحی شده شامل ۱۱ بعد و ۲۴ زیر مقیاس بود و پاسخ هر کدام از گویه‌ها بر اساس طیف پنج گانه لیکرت از "خیلی زیاد" تا "خیلی کم" را شامل می‌شود.

جامعه آماری شامل کلیه دانشجویان کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد بجنورد در سال تحصیلی ۹۸-۱۳۹۷ برابر ۶۷۳ نفر بود. با در نظر گرفتن احتمال افت آزمودنی‌ها، در مرحله دوم، مطالعه روی نمونه‌ای شامل ۲۵۴ نفر از دانشجویان انجام شد که بر اساس فرمول کوکران و در سطح خطای ۵ درصد انتخاب گردید. جهت تعیین حجم نمونه از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای نسبی استفاده شد. تعداد ۱۴۰ نفر از آزمودنی‌ها مونث بودند که ۵۵/۱۱ درصد کل آزمودنیها را تشکیل می‌دادند و ۱۱۴ نفر را دانشجویان مذکر تشکیل می‌داد که ۴۴/۸۸ درصد را شامل می‌شد.

با عنایت به نظر چند تن از متخصصان، پرسشنامه دارای روایی صوری و محتوایی می‌باشد. پایایی مقیاس از طریق آلفای کرونباخ ۰/۸۶ گزارش گردید. داده‌ها با نرم‌افزار آمار SPSS 21 تحلیل شد.

¹ . Jamieson & Gray

² . Thompson, Kirkman, Watson & Stewart

³ . Wiscer

⁴ . Palomo

⁵ . Gatfield & Alpert

⁶ . Sofaer

یافته ها

نتایج جدول ۱ اطلاعات توصیفی در خصوص معیارهای انتخاب استاد راهنما را نشان می‌دهد.

جدول ۱- اطلاعات توصیفی در خصوص معیارهای انتخاب استاد راهنما

حجم نمونه	انحراف استاندارد	میانگین	بیشترین	کمترین	
۲۵۴	۰.۸۲	۴.۲۰	۵.۰۰	۱.۰۰	موقعیت استاد در شبکه‌های اجتماعی مرتبط
۲۵۴	۰.۷۵	۴.۲۲	۵.۰۰	۲.۰۰	تسلط بر سایر زبانها
۲۵۴	۰.۸۱	۴.۰۶	۵.۰۰	۱.۰۰	نفوذ و موقعیت استاد در رابطه با چاپ مقاله
۲۵۴	۱.۵۶	۱۲.۷۸	۱۵.۰۰	۳.۰۰	آگاهی و دانش
۲۵۴	۱.۶۷	۱۲.۶۷	۱۵.۰۰	۴.۰۰	تعهد
۲۵۴	۱.۷۹	۱۲.۴۵	۱۵.۰۰	۳.۰۰	رابطه شخصی با استاد راهنما
۲۵۴	۱.۴۱	۸.۱۰	۱۰.۰۰	۲.۰۰	در دسترس بودن استاد راهنما
۲۵۴	۱.۸۷	۱۲.۲۴	۱۵.۰۰	۳.۰۰	سابقه استاد در رابطه با پایان نامه‌های راهنمایی شده قبلی
۲۵۴	۱.۳۹	۸.۲۲	۱۰.۰۰	۲.۰۰	جنسیت
۲۵۴	۱.۵۱۳	۸.۱۶	۱۰.۰۰	۲.۰۰	محل سکونت
۲۵۴	۱.۹۸۴	۱۲.۴۳	۱۵.۰۰	۵.۰۰	نحوه مدیریت پایان نامه

جهت پاسخ گویی به سوالات پژوهش از روش آماری فریدمن برای تعیین رتبه هر یک از معیارها استفاده شد که نتایج آن به شرح زیر می‌باشد.

پرسش اصلی: معیارهای انتخاب استاد راهنمای دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه آزاد اسلامی چه می‌باشد؟

جدول ۲- مربوط به رتبه‌های کسب شده در آزمون فریدمن

رتبه	میانگین رتبه‌ها
۲،۰۸	موقعیت استاد در شبکه‌های اجتماعی مرتبط
۲،۱۱	تسلط بر سایر زبانها
۱،۹۵	نفوذ و موقعیت استاد در رابطه با چاپ مقاله
۹،۲۴	آگاهی و دانش
۹،۰۷	تعهد
۸،۸۰	رابطه شخصی با استاد راهنما
۴،۹۵	در دسترس بودن استاد راهنما
۸،۷۲	سابقه استاد در رابطه با پایان نامه‌های راهنمایی شده قبلی
۵،۱۶	جنسیت
۵،۰۳	محل سکونت
۸،۸۹	نحوه مدیریت پایان نامه

همانگونه که نتایج جدول ۲ نشان می‌دهد، آزمون فریدمن بالاترین رتبه را به آگاهی و پس از آن به تعهد، رابطه، سابقه، جنسیت، محل سکونت، دسترسی، تسلط، موقعیت و نفوذ داده است که به ترتیب نشان دهنده میزان اهمیت هر یک از آنها در انتخاب استاد راهنما توسط دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بجنورد می‌باشد.

جدول ۳- رتبه خرده مقیاسها

رتبه شاخص مورد نظر		میزان آگاهی و دانش
۱	شهرت علمی استاد	میزان آگاهی و دانش
۳	تعداد مقاله‌های چاپ شده در ژورنال‌های معتبر علمی	
۲	مطابقت مدرک تحصیلی استاد راهنما با محورهای موضوعی پایان نامه	
۴	خوش قولی	تعهد
۵	نگرانی نسبت به تکمیل به موقع پایان نامه ،	
۶	درگیری با کارتحقیق	رابطه و تعامل با استادراهنما
۷	صمیمت و طرز برخورد نسبت به دانشجو	
۹	صبر و حوصله کافی در پاسخگویی به نیازهای علمی دانشجو	
۸	هم عقیده بودن نسبت به موضوع انتخابی ، روش تحقیق ، روش حل مسئله	موقعیت استاد در شبکه‌های اجتماعی مرتبط
۲۰	آشنایی استاد راهنما با افراد سرشناس	
۱۷	امکان ارتباط و دسترسی به استاد در هر زمان برای تحقیق و مشاوره	در دسترس بودن استاد راهنما
۱۸	امکان ارتباط با استاد در شبکه‌های اجتماعی نظیر واتس آپ و...	
۱۰	نظرات قبلی دانشجویان درباره کیفیت راهنمایی	سابقه‌ی استاد در رابطه با پایان نامه‌های راهنمایی شده قبلی
۱۱	نظرات قبلی در رابطه با میزان نمره‌ی ارائه شده به دانشجویان	
۱۲	تعداد پایان نامه هایی که قبلا توسط استاد راهنما...	
۱۳	هم جنس بودن با استاد راهنما	جنسیت
۱۶	ترجیح استاد راهنمای مونث با این تصور که زنان، سهل گیر هستند.	
۱۹	کمک به ترجمه مقالات لاتین	تسلط بر سایر زبانها
۲۴	عضویت در هیات تحریریه ژورنال بودن یا نفوذ خاصی برای چاپ داشتن مقاله در ژورنال	نفوذ و موقعیت استاد در رابطه با چاپ مقاله در ژورنال
۱۴	سکونت راهنما در شهر محل زندگی دانشجو	محل سکونت
۱۵	سکونت استاد راهنما در شهر محل تدریس دانشجو	
۲۲	سهل گیری در رابطه با انجام سریعتر پایان نامه	نحوه مدیریت پایان نامه
۲۳	سهل گیری در نمره نهایی	
۲۱	نظارت دقیق و مستمر و گوشزد کردن اشتباهات احتمالی	

همانگونه در جدول ۳ مشاهده می‌شود، اولین رتبه به شهرت علمی استاد راهنما در حوزه تخصصی مورد نظر و آخرین رتبه (رتبه ۲۴) به عضویت استاد راهنما در هیات تحریریه ژورنال بودن برای چاپ مقاله داده شد.

پرسش فرعی اول: معیارهای انتخاب استاد راهنمای دانشجویان مؤنث چه می‌باشد؟

جهت پاسخ دهی به پژوهشی فوق از روش تحلیل آماری فریدمن استفاده شد. که نتایج آن به شرح زیر می‌باشد.

جدول ۴-رتبه‌های کسب شده در آزمون فریدمن

میانگین رتبه ها	
۲,۱۶	موقعیت استاد در شبکه‌های اجتماعی مرتبط
۲,۳۹	تسلط بر سایر زبانها
۱,۸۰	نفوذ و موقعیت استاد در رابطه با چاپ مقاله
۸,۹۸	آگاهی و دانش
۹,۶۱	تعهد
۸,۵۶	رابطه شخصی با استاد راهنما
۵,۷۵	در دسترس بودن استاد راهنما
۸,۷۲	سابقه استاد در رابطه با پایان نامه‌های راهنمایی شده قبلی
۵,۶۷	جنسیت
۵,۸۹	محل سکونت
۶,۶۷	نحوه مدیریت پایان نامه

همانگونه که نتایج جدول ۴ نشان می‌دهد آزمون فریدمن بالاترین رتبه را به تعهد و پس از آن به ترتیب به آگاهی، سابقه، رابطه، نحوه، محل سکونت، دسترسی، جنسیت، تسلط، موقعیت و نفوذ داده است که به ترتیب نشان دهنده میزان اهمیت هر یک از آنها در نزد دانشجویان مؤنث می‌باشد.

جدول ۵- مربوط به رتبه خرده مقیاسها در دانشجویان دختر

رتبه شاخص مورد نظر		
۴	شهرت علمی استاد راهنما در حوزه تخصصی مورد نظر	میزان آگاهی و دانش
۵	تعداد مقاله‌های چاپ شده در ژورنال‌های معتبر علمی	
۶	مطابقت مدرک تحصیلی استاد راهنما با موضوع پایان نامه	
۱	خوش قولی	تعهد
۲	نگرانی نسبت به تکمیل به موقع پایان نامه	
۳	درگیری با کار تحقیق	
۱۰	صمیمت و طرز برخورد نسبت به دانشجو	رابطه و تعامل با استاد راهنما
۱۲	صبر و حوصله کافی در پاسخگویی به نیازهای علمی دانشجو	
۱۱	هم عقیده بودن نسبت به موضوع انتخابی، روش تحقیق، روش حل مسئله	
۲۳	آشنایی استاد راهنما با سایر اساتید، مدیران و افراد سرشناس در خارج و یا داخل دانشکده	موقعیت استاد در شبکه‌های اجتماعی مرتبط
۱۷	امکان ارتباط و دسترسی به استاد در هر زمان برای تحقیق و مشاوره	در دسترس بودن استاد راهنما
۱۸	امکان ارتباط با استاد در شبکه‌های اجتماعی نظیر واتس آپ و ...	
۷	نظرات دانشجویان قبلی درباره کیفیت راهنمایی	سابقه‌ی استاد در رابطه با پایان نامه‌های راهنمایی شده قبلی
۸	نظرات قبلی در رابطه با میزان نمره ارائه شده به دانشجویان	
۹	تعداد پایان نامه هایی که قبلا توسط راهنما مورد راهنمایی قرار گرفته	
۱۹	هم جنس بودن با استاد راهنما	جنسیت
۲۰	ترجیح استاد راهنمای مونث با این تصور که زنان، سهل گیر هستند.	تسلط بر سایر زبانها
۲۱	جهت کمک به ترجمه احتمالی مقالات لاتین	
۲۴	عضویت در هیات تحریریه ژورنال بودن یا نفوذ خاصی برای چاپ داشتن	نفوذ و موقعیت استاد در رابطه با چاپ مقاله در ژورنال
۱۵	سکونت راهنما در شهر محل زندگی دانشجو	محل سکونت
۱۶	سکونت استاد راهنما در شهر محل تدریس دانشجو	
۱۲	سهل گیری در رابطه با انجام سریعتر پایان نامه	نحوه مدیریت پایان نامه
۱۳	سهل گیری در نمره نهایی	
۱۴	نظارت دقیق و مستمر و گوشزد کردن اشتباهات احتمالی	

همانگونه در جدول ۵ مشاهده می‌شود در ستون رتبه بندی، اولین رتبه به خوش قولی علمی استاد و آخرین رتبه به عضویت استاد راهنما در هیات تحریریه ژورنال بودن برای چاپ مقاله داده شد.

پرسش فرعی دوم: معیارهای انتخاب استاد راهنمای دانشجویان مذکر چه می‌باشد؟ جهت پاسخ دهی به پژوهشی فوق از روش تحلیل آماری فریدمن استفاده شد که نتایج آن به شرح زیر می‌باشد.

جدول ۶- مربوط به رتبه‌های کسب شده در آزمون فریدمن

میانگین رتبه ها	
۲,۳۸	موقعیت استاد در شبکه‌های اجتماعی مرتبط
۳,۱۱	تسلط بر سایر زبانها
۲,۹۵	نفوذ و موقعیت استاد در رابطه با چاپ مقاله
۹,۸۶	آگاهی و دانش
۹,۳۰	تعهد
۸,۷۸	رابطه شخصی با استاد راهنما
۴,۴۵	در دسترس بودن استاد راهنما
۸,۳۶	سابقه استاد در رابطه با پایان نامه‌های راهنمایی شده قبلی
۳,۰۲	جنسیت
۵,۲۲	محل سکونت
۸,۱۷	نحوه مدیریت پایان نامه

همانگونه که نتایج جدول ۶ نشان می‌دهد، آزمون فریدمن بالاترین رتبه را به آگاهی و پس از آن به ترتیب به تعهد، رابطه، سابقه، نحوه مدیریت پایان نامه، محل سکونت، دسترسی، تسلط، جنسیت، نفوذ و موقعیت داده است که به ترتیب نشان دهنده میزان اهمیت هر یک از آنها در نزد دانشجویان مذکر می‌باشد.

جدول ۷- مربوط به رتبه خرده مقیاسها در دانشجویان

رتبه شاخص مورد نظر		
۱	شهرت علمی استاد راهنما در حوزه تخصصی مورد نظر	میزان آگاهی و دانش
۳	تعداد مقاله‌های چاپ شده در ژورنال‌های معتبر علمی	
۲	مطابقت مدرک تحصیلی استاد راهنما با محورهای موضوعی پایان نامه	
۴	خوش قولی	تعهد
۵	نگرانی نسبت به تکمیل به موقع پایان نامه	
۶	درگیری با کار تحقیق	
۷	صمیمیت و طرز برخورد نسبت به دانشجو	رابطه و تعامل با استاد راهنما
۹	صبر و حوصله کافی در پاسخگویی به نیازهای علمی دانشجو	
۸	هم عقیده بودن نسبت به موضوع انتخابی، روش تحقیق، روش حل مسئله	
۲۴	آشنایی استاد راهنما با سایر اساتید، مدیران و افراد سرشناس در خارج و یا داخل دانشکده	موقعیت استاد در شبکه‌های اجتماعی مرتبط
۱۸	امکان ارتباط و دسترسی به استاد در هر زمان برای تحقیق و مشاوره	در دسترس بودن استاد راهنما
۱۹	امکان ارتباط با استاد در شبکه‌های اجتماعی نظیر واتس آپ و...	
۱۰	نظرات دانشجویان قبلی درباره کیفیت راهنمایی	سابقه‌ی استاد در رابطه با پایان نامه‌های راهنمایی شده قبلی
۱۱	نظرات قبلی در رابطه با میزان نمره ارائه شده به دانشجویان	
۱۲	تعداد پایان نامه هایی که قبلا توسط استاد راهنما مورد راهنمایی قرار گرفته است	
۲۱	هم جنس بودن با استاد راهنما	جنسیت
۲۲	ترجیح استاد راهنمای مونث با این تصور که زنان، سهل گیر هستند.	
۲۰	جهت کمک به ترجمه احتمالی مقالات لاتین	تسلط بر سایر زبانها
۲۴	عضویت در هیات تحریریه ژورنال بودن یا نفوذ خاصی برای چاپ داشتن	نفوذ و موقعیت استاد در رابطه با چاپ مقاله در ژورنال
۱۶	سکونت راهنما در شهر محل زندگی دانشجو	محل سکونت
۱۷	سکونت استاد راهنما در شهر محل تدریس دانشجو	
۱۳	سهل گیری در رابطه با انجام سریعتر پایان نامه	نحوه مدیریت پایان نامه
۱۴	سهل گیری در نمره نهایی	
۱۵	نظارت دقیق و مستمر و گوشزد کردن اشتباهات احتمالی	

همانگونه در جدول ۷ مشاهده می‌شود در ستون رتبه بندی، اولین رتبه به شهرت علمی استاد راهنما در حوزه تخصصی مورد نظر و آخرین رتبه به آشنایی استاد راهنما با سایر اساتید، مدیران و افراد سرشناس در خارج و یا داخل دانشکده داده شد.

بحث و نتیجه گیری

یکی از عوامل مهم در فرایند جامعه پذیری دانشگاهی دانشجویان تحصیلات تکمیلی، انجام پایان نامه و درگیر شدن در فرایند نظارت پژوهشی است. نظارت پژوهشی فرایندی تسهیل کننده است که مستلزم انجام فعالیتهای پژوهشی مقرر توسط دانشجو و هدایت، راهنمایی و مشاوره وی توسط استاد راهنما است. این فرایند در نهایت منجر به کسب یک مدرک رسمی دانشگاهی توسط دانشجو می شود. در این فرایند، استاد راهنما و دانشجو هر کدام وظایف متعددی در مراحل مختلف انجام پایان نامه داشته و هدف نهایی، تبدیل دانشجو به یک پژوهشگر مستقل است. این امر مستلزم شناخت چالشهای نظارت پژوهشی، عوامل موثر بر آن، معیارهای انتخاب استاد راهنما توسط دانشجو و به کارگیری سبکی مناسب برای نظارت و مدیریت پایان نامه است. عامل مهمی که می تواند موجب هر چه اثربخش تر شدن نظارت پژوهشی و رضایت استاد راهنما و دانشجو از این فرایند شود، یک انتخاب درست است (مطلبی فرد و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۰۹). انجام پایان نامه مناسب با توجه به اینکه از اول نخستین کارهای پژوهشی در مقطع ارشد و مستقل دانشجویان است، نیازمند راهنمایی و هدایت مناسب از سوی استاد راهنما است، ارتباط با استاد راهنما عامل مهمی در انجام پایان نامه‌ی به هنگام و صحیح خواهد بود. ارتباط مناسب بستگی به انتخاب درست استاد راهنما از سوی دانشجو دارد؛ بنابراین یکی از مهمترین وظایف دانشجویان انتخاب استاد راهنما می باشد (اسدی و همکاران، ۱۳۹۶: ۶۸).

از آنجا که در دنیای امروز مبنای رشد و توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی پیشرفت در حوزه های مختلف علوم است و نیز از آنجا که طبق سند چشم انداز بیست ساله، قرار است کشور ایران به قدرت اول علمی در منطقه تبدیل شود، لذا افزایش کیفیت تولید علم (پژوهش) و توزیع علم (آموزش) در نظام آموزش عالی ایران، پیش نیاز و شرط اساسی است (روشن، ۱۳۸۹). بدیهی است تربیت دانشجویانی که توانایی اجرای پژوهش در حوزه های جدید را داشته باشند، نقش مهمی در دستیابی به این امر مهم دارد فلذا دانشجویان این دوره نیاز شدیدی به هدایت و راهنمایی استاد راهنما دارند. بنابراین، انتخاب استاد راهنما برای هر دانشجوی دوره تحصیلات تکمیلی یک انتخاب بحرانی و سرنوشت ساز می باشد.

پژوهشگران مختلف هر کدام معیارهای متعددی را برای انتخاب استاد راهنما ذکر کرده اند اما به نظر می رسد آنچه دانشجویان در عمل مدنظر قرار می دهند با این معیارها بسیار متفاوت است. عمده تحقیقات صورت گرفته در حوزه روابط استاد راهنما- دانشجو به بررسی میزان رضایت دانشجویان از این رابطه، سبک نظارت پژوهشی استادان، بررسی ویژگیهای یک استاد راهنمای موثر و امثالهم پرداخته اند و کمتر پژوهشی یافت می شود که معیارهایی که دانشجویان رشته های

مختلف عملاً مدنظر قرار می دهند و نقش فرهنگ رشته ای و سازمانی در انتخاب های آنها را مورد بررسی قرار دهد (مطلبی فرد و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۱۰).

پیشنهادهای ذیل بر اساس یافته‌های پژوهش می‌تواند در فرایند هدایت پایان نامه‌های دانشجویی مثمر ثمر باشد:

- معیارهای ۱۱ گانه پژوهش حاضر به عنوان مبنای یک روش کمی جهت اولویت بندی ویژگی های انتخاب، مورد استفاده قرار گیرد تا درک کامل تری از اولویت بندی نظرات دانشجویان به دست آید.

- اساتید رشته های مختلف، نظرات دانشجویان را در مورد ویژگی های استاد خوب به عنوان راهنمای تحول پژوهش در هر گروه آموزشی ملاک عمل قرار دهند.

- آشنا نمودن دانشجویان با استاد راهنما و وظایف ایشان در شروع تحصیل پیشنهاد می شود.

- استادان، حیطه های پژوهشی مورد علاقه خویش را به طور واضح و روشن به اطلاع دانشجویان برسانند.

- شبکه های ارتباطی مناسبی بین فارغ التحصیلان ممتاز و موفق و دانشجویانی که در شرف انتخاب استاد راهنما قرار دارند برقرار شود.

کتابنامه

- آراسته، حمیدرضا؛ سعیدی، یاسین (۱۳۹۳). عوامل مؤثر بر انتخاب استادان راهنما و پیامدهای حاصل از آن برای دانشجویان کارشناسی ارشد؛ فصلنامه آینده پژوهشی مدیریت؛ ۲۵(۱۰۰): صص ۶۴-۵۱.
- اسدی، علی؛ اقبالی، جمشید؛ روستایی، مریم (۱۳۹۶). عامل‌های مؤثر بر انتخاب استاد راهنما از دیدگاه دانشجویان دانشکده اقتصاد و توسعه کشاورزی دانشگاه تهران؛ فصل نامه پژوهش مدیریت آموزش کشاورزی؛ دوره ۹، فاش ۴۲: صص ۷۳-۵۹.
- بزرگ، حمیده؛ خاکباز، عظیمه سادات (۱۳۹۲). استاد راهنمای پنهان: برنامه درسی برآمده از تعامل استاد راهنما و دانشجو در پایان نامه‌های کارشناسی ارشد (مورد مطالعاتی: رشته علوم تربیتی)؛ پژوهش در برنامه ریزی درسی، سال دهم، دوره دوم، شماره ۹ (پیاپی ۳۶): صص ۵۰-۳۸.
- توکلی، احمد؛ نیکو، حسین؛ محمدی، خدیجه (۱۳۹۳). ارزیابی و اولویت بندی ویژگیها و معیارهای مطلوب استاد راهنما با استفاده از روش فرآیند تحلیل سلسله مراتبی؛ اولین کنفرانس ملی ارزیابی کیفیت در نظامهای دانشگاهی: تهران
- جمشیدی، عطیه (۱۳۹۵). بررسی عوامل مؤثر بر انتخاب استاد راهنما در میان دانشجویان کارشناسی ارشد دانشکده‌های حقوق و علوم سیاسی و مهندسی برق و کامپیوتر دانشگاه تهران، پایان نامه برای اخذ درجه کارشناسی ارشد در رشته برنامه ریزی درسی، دانشگاه تهران
- حسینی، مجتبی (۱۳۹۴). هنجارهای حاکم بر فرآیند انتخاب استاد راهنمای پایان نامه (تجارب زیسته دانشجویان دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی فردوسی مشهد)؛ پایان نامه‌ی کارشناسی ارشد تحقیقات آموزشی، دانشگاه فردوسی مشهد
- درخشانفر، حجت الله؛ شهرامی، علی؛ حاتم آبادی، حمیدرضا؛ امینی، افشین؛ شریفی، عیسی (۱۳۹۱). بررسی معیارهای انتخاب موضوع پایان نامه و استاد راهنما از دیدگاه دانشجویان پزشکی، دوفصلنامه مرکز مطالعات و توسعه آموزش علوم پزشکی، ۳(۴): صص ۵۷-۴۹
- رباطی، فاطمه السادات؛ یارمحمدیان، محمد حسین؛ فروغی ابری، احمد علی؛ کشتی آرای، نرگس؛ محمدباقری، محمد؛ رضایی فر، مهدی (۱۳۹۳). بررسی عوامل پنهان تأثیرگذار بر انتخاب استاد راهنما: یک مطالعه پدیدارشناسی؛ گام های توسعه در آموزش پزشکی، ۱۱(۴): صص ۴۵۵-۴۴۲
- رضاییان، محسن (۱۳۸۹). مسئولیت‌های متقابل استاد راهنما و دانشجو در نگارش یک پایان نامه. فصلنامه آموزش پزشکی و توسعه، ۱(۴): صص ۵۵-۴۹
- رضایی نور، جلال؛ روزبهانی، زهرا؛ رهسپار فرد، خیرالله؛ سلیمانی، مریم (۱۳۹۵). اولویت بندی عوامل مؤثر بر انتخاب استاد راهنما و همکار پژوهشی با فرآیند تحلیل سلسله مراتبی فازی، فصلنامه نامه آموزش عالی، ۹(۳۴): صص ۸۴-۶۷
- روشن، احمد رضا (۱۳۸۹). بهینه یابی ظرفیت پذیرش دانشجو در دانشگاه‌های دولتی ایران، فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی در آموزش عالی، ۱۶(۴): صص ۱۱۵-۹۷

سعیدی، یاسین؛ آراسته، حمیدرضا؛ زین آبادی، حسن رضا (۱۳۹۵). ویژگیهای یک استاد راهنمای خوب از دیدگاه دانشجویان کارشناسی ارشد: یک مطالعه کیفی؛ مطالعات برنامه درسی آموزش عالی، ۷(۱۳): صص ۱۵۴-۱۲۲

شیربگی، ناصر؛ کاوه ای، صدیقه (۱۳۹۱). بررسی نقش و رابطه نظارتی استاد راهنما و دانشجو از دیدگاه دانشجویان دوره کارشناسی ارشد؛ رویکردهای نوین آموزشی، ۷(۱): صص ۲۶-۱

صفایی موحد سعید، عطاران محمد (۱۳۹۲). واکاوی برنامه درسی پنهان در انتخاب استاد راهنما در دانشکده ریاضی یک مطالعه کیفی؛ فصلنامه پژوهش در برنامه ریزی درسی؛ دوره ۱۰، شماره ۱۱ (پیاپی ۳۸): صص ۱۲-۱

صفایی موحد، سعید؛ عطاران، محمد؛ تاجیک اسماعیلی، عزیزاله (۱۳۸۹). واکاوی هنجارهای پنهان (برنامه درسی پنهان) موثر بر انتخاب استاد راهنما: یک مطالعه پدیدارشناختی؛ فصلنامه مطالعات برنامه درسی آموزش عالی، ۱(۱): صص ۳۷-۹

عباسی، منصوره؛ دهقانی، مرضیه (۱۳۹۴). بررسی عوامل موثر بر انتخاب استاد راهنما و تعاملات بین استاد راهنما و دانشجو، با تاکید بر سرزندگی تحصیلی دانشجویان کارشناسی ارشد؛ اولین همایش علمی پژوهشی روانشناسی، علوم تربیتی و آسیب شناسی جامعه: کرمان

کمالی یحیی؛ عبدالله پورچناری محمد (۱۳۹۴). بررسی ویژگی های استاد خوب از دیدگاه دانشجویان علوم سیاسی دانشگاه شهید باهنر کرمان؛ فصلنامه آموزش و ارزشیابی، ۸(۳۰): صص ۱۴۰-۱۱۷

محمدی، آمنه؛ ساکبی، سید محمدرضا؛ عزیزی نژاد، حسین؛ قیاسی، الهام (۱۳۹۴). بررسی معیارهای مورد نظر دانشجویان دوره کارشناسی ارشد دانشگاه ایلام در انتخاب موضوع پایان نامه؛ کنفرانس بین المللی یافته‌های نوین پژوهشی در علوم، مهندسی و فناوری با محوریت پژوهش‌های نیاز محور؛ مشهد

محمدی، محمود؛ محمودی، حدید (۱۳۹۴). مشخصات نویسندگان مقاله ارائه مدلی جهت انتخاب استاد راهنمای پایان نامه‌های کارشناسی ارشد با روش برآیند تحلیل شبکه ای ANP؛ سومین کنفرانس بین المللی حسابداری و مدیریت: تهران

مطلبی فرد، علیرضا؛ عبدالهی، بیژن؛ محبت، هدیه (۱۳۹۳). معیارهای اخلاقی و حرفه‌ای فرایند نظارت پژوهشی در اجرای پایان‌نامه‌های دانشجویی؛ مدیریت و برنامه ریزی در نظام‌های آموزشی؛ شماره ۱۲: صص ۹۳-۱۱۳

مهرمحمدی، محمود (۱۳۹۳). برنامه درسی: نظرگاهها، رویکردها و چشم اندازها، تهران: سمت

یعقوبی، ج؛ گل‌باز، سیده شیرین؛ تیمورلو، سمیه (۱۳۹۵). بررسی معیارهای دانشجویان تحصیلات تکمیلی در

انتخاب استاد راهنما، فصلنامه نامه آموزش عالی، ۹(۳۵): صص ۱۱۴-۹

Armstrong, S. J., Allison, C. W., & Hayes, J. (2004). The Effects of Cognitive style on Research Supervision: A Study of Student- Supervisor Dyads in Management Education. *Academy of Management Learning and Education*, 3(1), 41-63

Atik, G., Yalcin, I. (2010). Counseling Needs of Educational Sciences Students at the Ankara University. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 2(2): 126-152.

Burnett, P. (1999). The supervision of doctoral dissertation using a collaborative cohort model. *Counselor Education and Supervision*, 39(1), 46-52.

Campbell, E. (2008). Review of the Literature, the Ethics of Teaching as a Moral Profession. Wiley, Ontario Institute for Studies in Education of the University of Toronto, 38(4): 357- 385.

Dogan, N. & Bikmaz, O. (2015). Expectation of students from their thesis supervisor. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 174: 3730 – 3737

Datta, S., Beriha, G. S., Patnaik, B., & Mahapatra, S. S. (2009). Use of compromise ranking method for supervisor selection: A Multi Criteria Decision Making (MCDM) approach. *International Journal of Vocational and Technical Education*, 1(1): 7-13

Eric Kraus, S., & Arif Ismail, I. (2010). PhD Students' Experiences of Thesis Supervision in Malaysia: Managing Relationships in the Midst of Institutional Change. *The Qualitative*, 15(4): 802-822

East, M., Bitchener, J., & Basturkmen, H. (2012). What Constitutes Effective Feedback to Postgraduate Research Students? The Students' Perspective. *Journal of University Teaching & Learning Practice*, 9(2): 8-31

Finn, J. (2005). *Getting a PhD: An Action Plan to Help Manage Your Research, Your Supervisor and Your Project*. New York: Routledge.

Garcia, M. E., Mallot, R. W., & Brethower, D. (1988). A system of thesis and dissertation supervision: Helping graduate students succeed, *Teaching of Psychology*, 7: 89-92.

Hair, M. (2006). Superqual A tool to explore the initial expectations of PhD students and supervisors. *Learning in Higher Education*, 7 (1): 9 - 23.

Gatfield, T., & Alpert, F. (2002). The Supervisory Management Styles Model, in *Quality Conversations, Proceedings of the 25th HERDSA Annual Conference, Perth, Western Australia, 7-10 July*.

Jamieson, S., & Gray, C. (2006). The Supervision of Undergraduate Research Students: Expectations of Student and Supervisor. *Practice and Evidence of Scholarship of Teaching and Learning in Higher Education*, 1 (1), 37-59.

Lancaster, S., & Milia, L. D. (2012). Supervisor Behaviours that Facilitate Training Transfer, *Journal of Workplace Learning*, 25(1): 6-22.

Lee, N (2009). Professional doctorate supervision: Exploring student and supervisor experiences. In *Nurse Education Today*, Vol 29: 641-648.

Mcalpine, L., & Weiss, J. (2000). Mostly True Confessions: Joint Meaning-Making about the Thesis Journey. *The Canadian journal of Higher Education*, 23(1): 1-26.

Mainhard, T.; Rijst, R.; Tartwijk, J. & Wubbels, T. (2009). A model for the supervisor–doctoral student relationship. *Higher Education*, 58: 359-373

Mhunpiew, N. (2013). A Supervisor's Roles for Successful Thesis and Dissertation. *US-China Education Review* , 3(2), 119-122.

Palomo, M. (2004). Development and Validation of a Questionnaire Measure of the Supervisory Relationship. Unpublished D Clin Psych Thesis, Oxford University.

Powell, S., & Green, H. (2007). *The Doctorate Worldwide*. Society for Research into Higher Education & Open University Press, UK.

Ray S. (2007). Selecting a Doctoral Dissertation Supervisor: Analytical Hierarchy Approach to the Multiple Criteria Problem. *International Journal of Doctoral Studies*, Vol 2: 23-32

Suciati, L. (2011). Student Preferences and Experiences in Online Thesis Advising: a Case Study of Universitas Terbuka. *Journal of Distance Education-TOJDE*, 12(3), 215-228.

Schwartz, H. L. (2011). From the Classroom to the Coffee Shop: Graduate Students and Professors Effectively Navigate Interpersonal Boundaries. *International Journal of Teaching and Learning in Higher Education*, <http://www.isetl.org/ijtlhe/>, 23(3), 363-372.

Sofaer, B. (1995). Enhancing Humanistic Skills: An Experiential Approach to Learning about Ethical Issues in Health care. *J Med Ethics*, 21(1): 25-31.

Thompson, D, Kirk man, S, Watson, R, and Stewart, S. (2005). Improving Research Supervision in Nursing. In *Nurse Education Today*, Vol. 25: 283-290.

Wiscer, G. (2005). *The Good Supervisor: Supervising Postgraduate and Undergraduate Research for Doctoral Theses and Dissertations*. Palgrave Macmillan.

Zhao, C., Golde, C. M., & McCormick, A. C. (2005). More than a Signature: How Advisor Choice and Advisor Behavior Effect Doctoral Student Satisfaction, Paper Prepared for the Conference of the American Educational Research Association. Montreal, Canada, April 12.